

Δημήτρης Σαραφianός *Βασανιστήρια: Επιστροφή στο παρελθόν ή επιστροφή στο μέλλον;*

Τον αποτροπιασμό όλων προκάλεσαν οι φωτογραφίες των βασανιστηρίων που υπέστησαν οι Ιρακινοί κρατούμενοι στις φυλακές Αμπού Γκράμπ. Ο βασανισμός κρατουμένων είτε πρόκειται για ποινικούς κατηγορουμένους είτε για αιχμαλώτους πολέμου έρχεται σε άμεση αντίθεση με τις διατάξεις του άρθρου 4 της συνθήκης της Γενεύης, όσο και με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ελληνικός νόμος 2462/1997).

Περαιτέρω δε η διάπραξη βασανιστηρίων κατά αμάχων αποτελεί έγκλημα κατά της ανθρωπότητας σύμφωνα με το άρθρο 7 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, το οποίο ως γνωστόν δεν έχουν επικυρώσει οι ΗΠΑ.

Ιδίως η απαγόρευση των βασανιστηρίων αποτελεί ένα από τα θεμέλια του φιλελεύθερου ποινικού δικονομικού συστήματος που (μαζί με τις συνταγματικές αρχές της προστασίας της αξίας του ανθρώπου, του δικαιώματος στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, στην προσωπική ασφάλεια, στη δίκαιη δίκη) διαμορφώνει ένα εννοιολογικό πλαίσιο προσδιοριστικό για την ίδια την έννοια της αποκάλυψης της αλήθειας: ως τέτοια δεν νοείται η αποκάλυψη της αλήθειας με κάθε τρόπο, αλλά η αποκάλυψη της αλήθειας που δεν θα προ-

σβάλλει τις αρχές αυτές μετατρέποντας τον κατηγορούμενο σε μέσο αποκάλυψης της αλήθειας¹. Βάσει του πλαισίου αυτού, οι διωκτικές και δικαστικές αρχές δεν μπορούν να εξαναγκάσουν διά της βίας ή να εξαπατήσουν τον κατηγορούμενο έτσι ώστε να τον υποχρεώσουν να προβεί σε καταθέσεις ή πράξεις που τον ενοχοποιούν. Με άλλα λόγια, οι διωκτικές και δικαστικές αρχές δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν εκείνα τα μέσα (βία, απάτη) τα οποία καλούνται ακριβώς να κολάσουν.

Οι αρχές αυτές φέρουν πάνω τους το ιστορικό στίγμα των καθεστώτων που επέβαλαν λειτουργικές αντιλήψεις για την αποκάλυψη της αλήθειας και που βασιζόνταν στη γνωστή αντίληψη ότι ο σκοπός (η αποκάλυψη της αλήθειας) αγιάζει τα μέσα. Η Ιερά Εξέταση και το κυνήγι των μαγισσών αποτελούν τις πιο γνωστές όψεις αυτού του φαινομένου, που αναγεννιέται σήμερα στις φυλακές Αμπού Γκράμπ.

Δεν θα πρέπει όμως αυτή η εξέλιξη να μας προξενεί εντύπωση. Πρόσφατες είναι οι δηλώσεις στελεχών της αμερικανικής κυβερνήσεως ότι θα ήταν αναγκαία η επιβολή «ολίγων» βασανιστηρίων στους υπόπτους για την αποκάλυψη των δραστών της 11ης Σεπτεμβρίου ή –πιο υποκριτικά– η έκδοση των υπόπτων σε σύμμαχες χώρες που δεν τρέφουν ενδοιασμούς για την υπέρβαση

των σχετικών απαγορεύσεων. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η δημόσια αποδοχή αυτών των κατευθύνσεων, πέραν του ότι προϋδέαξαν για τις σημερινές εξελίξεις, έχει και συγκεκριμένα ιδεολογικά αποτελέσματα: οδηγεί στον κοινωνικό μιθριδατισμό, την επιβολή ενός καθεστώτος τρόμου απέναντι στην ανεξέλεγκτη πια εξουσία και τελικά στον βασικό στόχο, την απουσία αντιστάσεων. Ακόμα περισσότερο, η αποδοχή της περιστολής των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων προς τον σκοπό της πάταξης της «τρομοκρατίας» (από την προσβολή του δικαιώματος στη μη αυτοενοχοποίηση με τη χρήση του DNA ως αποδεικτικού μέσου, μέχρι το στρατόπεδο Γκουαντανάμο, περνώντας από την επιβολή συνθηκών απομόνωσης, τους ανώνυμους μάρτυρες και τη χρήση ειδικών ανακριτικών μεθό-

δων) και ιδίως η αποδοχή της υπερεπιβολής της ασφάλειας έναντι της ελευθερίας ανοίγει διάπλατο το πεδίο για την αποδοχή και των βασανιστηρίων ως ανακριτικού μέσου ή ακόμα και ως μέσου σωφρονισμού.

Σημείωση

1. Βλ. σχετικά Φ. Βασιλόγιαννη, «Σκέψεις για το δικαίωμα του υπόπτου στη μη αυτοενοχοποίησή του», *Ισοπολιτεία*, Απρίλιος 2000, σ. 109 επ., Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Ο ν. 2928/01 για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργάνων», *ΠοινΔικ* 2001, σ. 696 επ., Δ. Σαραφianού, «Γενετικά αποτυπώματα και οργανωμένο έγκλημα. Προβληματισμοί γύρω από το νέο άρθρο 200^Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας», *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου* 2002, σ. 367 επ.